

Heinrich Friedrich von Diez'in Tepegöz Tercümesinde Yaptığı Yanlışlar*

The Faults Heinrich Friedrich von Diez in the Translation of Tepegöz

Yrd. Doç. Dr. Hasan GÜNEŞ**

Özet

Dede Korkut Destansı Hikâyeleri kendi öz kültürümüzü günümüze yansıtan en önemli kaynak eserlerden biridir. Söz konusu bu destanların günümüze şimdilik aktarılan iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri Ettore Rossi'nin Vatikan nüshası diğeri ise Heinrich Friedrich von Diez'in Dresden nüshasıdır. Diez, söz konusu nüshayı, H. O. Fleischer'in Dresden Kraliyet Kütüphanesinde tespiti akabinde ilk ayrıntılı çalışmayı yapan, bu çalışmayı Berlin kütüphanesine koyan ve Tepegözü Almancaya çeviren kişidir. Diez, 1811 ve 1815 tarihlerinde adına "folio" dediği iki kitap çıkarmıştır. Yaklaşık 1500 sayfadan oluşan eserlerin ilkinde (1811) IX. bölümün 157. sayfasında "Buchdes Oghuz" (Oğuz'un Kitabı) şeklinde tercüme edebileceğimiz yazı yer almaktadır. Söz konusu çalışma 49 sayfadan ibaret olup ilk dokuz sayfasında bilgi aktarılırken kalan kısmında ise 200 söz yer almaktadır. 1815 yılında yayımlanan ikinci kitabında ise iki makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 7. bölümün 288-331. sayfalarında yer alan "Buch des Oghuz von Dede Korkut" (Dede Korkut'un Oğuz Kitabı) şeklinde çevirebileceğimiz çalışmadır. Yine aynı eserde 14. bölümün 399-457. sayfasında yer alan "Der neuendeckte oghuzische Cyklop verglichen mit dem Homerischen" (Yeni Tespit Edilen Oğuz Cyklop'unun Homer'inki ile Karşılaştırılması) şeklinde tercüme edebileceğimiz eser yer almaktadır. Çevirmiş olduğumuz bu çalışmada iki önemli tespit yapılmaktadır. Bunlardan biri Dede Korkut'un hangi dönemde yaşamış olabileceği diğeri ise Yunan Cyklop'unun Oğuz Tepegöz'ünden esinlendiği hususudur. Bu çalışma özellikle Yunan Mito-lojisinde yer alan Cyklop'un yani Yunan Tepegözü ile Oğuz Tepegözünü karşılaştırarak Yunan Cyklop'unun Oğuz Tepegözünden esinlendiği ve bundan kop-yalandığı sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Bu bakımdan söz konusu makalenin Türkçe'ye çevirilmesi milletimiz adına oldukça önem arz etmektedir. Tarihi bir belge niteliğinde olan bu çalışma, Tepegöz'ün kendi öz kültürümüzden doğduğu, orijinal olduğu ve sahip çıkılması gerektiği hususunu da öne çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Heinrich Friedrich von Diez, Cyklop, Tepegöz

Abstract

The Dede Korkut epic stories are one of the most important sources that reflect our own culture on our present day. For now there are two samples of these due epics that have been transferred up today. One of them is the Vatikan Sample by Ettore Rossi and the other one the Dresden Sample by Heinrich Friedrich von Diez.

* Bu makale ilk olarak, E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen "III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası" (19-23 Ekim 2015, Çeşme-İzmir) adlı kongrede bildiri olarak sunulmuştur. Mevcut makale söz konusu bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Anadolu Üniversitesi, AÖF, hasangunes32@hotmail.com.

Following H. O. Fleischer's discovery of the due sample in the Dresden Royal Library, Diez was the first person doing the first detailed job in taking the sample to the Berlin Library and translating Cyclop into German. Diez published two books he called folio. In the first of the books (1811) that of which consists of about one thousand pages each, there is a writing that can be translated as "The Book of Oghuz" placed on page 157 of chapter IX of the book "Buch des Oghuz". The due book consists of 49 pages, in which information is given in the first nine pages and 200 sayings placed on the remaining pages. There are two manuscripts placed in the second book of his that was published in 1815. The first of them is "Buch des Oghuz von Dede Korkut" that can be translated as "Book of the Oghuz by Dede Korkut" and is placed on pages 288-331 of chapter 7. In the same book on pages 399-457 of chapter 14 a writing takes place "Der neuentdeckte oghuzische Cyklop verglichen mit dem Homerischen" that can be translated as "The Comparison of the newly found Oghuz Cyklop with that of Homer". There are two important identifications made in this work translated by us. One of them is the identification of the era in which Dede Korkut might have lived and the other is the fact that the Greek Cyclop was inspired by the Cyclop of the Oghuz. In comparing the Cyclop taking place in the Greek Mythology, that is comparing the Greek Cyclop and the Cyclop of the Oghuz, this work reveals the fact that the Greek Cyclop was inspired by the Cyclop of the Oghuz and thus comes to the conclusion that it was copied from this original. From this reason the translation of the due manuscript is of utmost importance concerning our nation. This work that has a value as a historical script is also putting forward the claim that the Cyclop was born out of our own culture, that it is original and that it has to be called our own.

Keywords: Dede Korkut, Heinrich Friedrich von Diez, Cyklop, Tepegöz

Heinrich Friedrich von Diez'in 1811 yılında birinci bölüm olarak adlandırdığı *Denkwürdigkeiten von Asien¹ Erster Theil* aşağıda künyesi verilen yayınevinde ve yılında çıkmıştır. Söz konusu eserin ikinci bölümü ise 1815 yılında yayımlanan *Denkwürdigkeiten von Asien² Zweiter Theil* yine aşağıda künyesi verilen başka bir yayınevinden çıkmıştır.

Bahse konu olan ve Diez'in 1811 yılında *Denkwürdigkeiten von Asien (Erster Theil)* adlı kitabının birinci bölümünde 157. sayfasından itibaren yer verdiği çalışması, Dede Korkut ile ilgilidir. Söz konusu çalışma, *IX. Buch des Oghuz* ismini taşımakta olup 49 sayfadan ibarettir.

İlgili kitabın ikinci bölümünde ise Dede Korkut ile alakalı iki çalışma daha yer almaktadır. Bunlardan ilki 7. bölümde, 288-331. sayfaları arasında yer alan *Buch des Oghuz von Dede Korkut* ve ikincisi ise 14. bölümde, 399-457. sayfalar arasında *Der neuentdeckte oghuzische Cyklop verglichen mit dem Homerischen* başlıklarını taşıyan çalışmalarıdır³ [Güneş 2015: 161]. Özellikle Tepegöz ile ilgili son çalışmasında çok önemli mesajlar aktarmakta, 200 yıl öncesinden bugüne gönderme yapmaktadır. İlgili çalışmasının 418-419. sayfalarında yer alan ifadede:

¹ Heinrich Friedrich von Diez., *Denkwürdigkeiten von Asien*, In Commission der Nicolaischen Buchhandlung, 1811.

² Heinrich Friedrich von Diez. *Denkwürdigkeiten von Asien*, In Commission der Halleschen Waisenhaus-Buchhandlung, Berlin und Halle.

³ Hasan Güneş, "Tepegöz veya Oğuz Cyklopu", *Milli Folklor*, Sayı 107, Ankara 2015, s. 161.

irgend einem künftigen Gelehrten die Sache zu erleichtern, wenn er mit Sprachkenntnissen ausgerüstet die Nachricht vom oghuzischen Cyklopen in andern morgenländischen Schriften verfolgen wollte und vielleicht so glücklich seyn möchte, der nähern Verbindung auf die Spur zu kommen, worin die asiatischen und griechischen Nachrichten vom Cyklopen mit einander stehen. Es ist niemals verlorne Mühe, Dunkelheiten des Alterthums

s. 418

aufzuklären, wenn es uns gleich selten diejenigen verdanken, die nach uns den Nutzen davon ziehen. Das

s. 419

Von Diez, *"bizden sonra nadir de olsa bundan faydalanmak isteyecek ve bize teşekkür edecek kişilerin olması ihtimaliyle bence antik çağın karanlıklarını açıklığa kavuşturmak asla nafîle bir çaba olmayacaktır"* diye biten sözleriyle bizlerden bir teşekkür beklemektedir. Bizler de söz konusu metni çevirmiş olmakla aslında Heinrich Friedrich von Diez'e canı gönülden teşekkür etmiş olmaktadır.

Von Diez'in bu çalışmasını çevirirken öncelikle metin dilinin ağır olması, çok uzun cümleler kurması, zaman zaman konudan kopup günlük konuşma diline dönmesi, konuşma diline dönmelerinden dolayı cümlelerin zamanını değiştirmesi ve makalemizin konusunu da oluşturan Diez'in yanlış anlamalarından kaynaklı hatalar, söz konusu çalışmanın Türk diline çevrilmesinde en önemli zorluklar arasında yer almıştır. Zorluk derecesi oldukça yüksek olan bu metnin neden 200 yıl çevrilmeden beklediği de bu bakımdan daha netleşmiş oldu. Söz konusu çalışmamızda Heinrich Friedrich von Diez'in Tepegöz tercümesinde yaptığı yanlışlar üzerinde duracağız.

Heinrich Friedrich von Diez'in Tepegöz Tercümesinde Yaptığı Yanlışlar isimli çalışmamızda adı üzerinde von Diez, ilgili çalışmasının 400. sayfasında "Fels" sözcüğünü kullanmıştır. "Fels" sözcüğünün anlamı "kaya"dır. Diez "kayı" sözcüğünü Almanca'ya çevirirken "kaya" şeklinde okumuştur. Burada kast edilen "kaya" değil "kayı" boyudur.

Ringebungen mitgetheilt. So habe er gesprochen, dass in den letzten Zeiten die Oberherrschaft wieder an einen Fels (an starke Fürsten) kommen werde, aus dessen Händen sie Niemand werden nehmen können. Er habe viele andere Gedanken

s. 400

Söz konusu metin çevrildiğinde *"bu kararlılıkla Korkut Ata dedi ki: Hükümlerlik son dönemlerinde yeniden bir kayı'ya geçecek ki, onu hiç kimse onun elinden alamayacaktır. Kıyamete kadar varlığını sürdüreceği ifadesiyle hala var olan ve devam eden Osmanlı soyu kastedilmiştir"*. Zaten ilgili yere kaya sözcüğü konulduğunda oldukça anlamsız bir ifade ortaya çıkmaktadır.

Diez, *Denkwürdigkeiten von Asien* isimli eserinin 401. sayfasında "unfälle" sözcüğüne karşılık "kazalar" ifadesini kullanmıştır. "Unfall" kökünden gelen bu kelimenin manası "kaza"dır. Diez ise "gaza" sözcüğünü "kaza" şeklinde algılamış ve Almancaya da bu şekilde çevirmiştir.

schaft, und die zwölfte, Empörung der auswärtigen Oghuzier gegen die einheimischen Oghuzier. Alle diese Erzählungen betreffen Unfälle oder Heldenthaten einzelner oghuzischer Fürsten in einzelnen Fällen oder

s. 401

Diez, ilgili çalışmasının 402. sayfasında "... *Oğuznameyi düzdü*" ifadesini "Oguznamé" olarak yani Oğuzlara ait kitap şeklinde algılamıştır. Yani "*Oğuzname*" ile "*Oğuzname düzme*"yi birbirine karıştırmıştır. Oysa burada kastedilen aslında soylamadır.

Namen. Allein bisweilen erscheint er, um in einzelnen Fällen Rath zu geben, am öftersten aber tritt er zu Ende der Begebenheiten auf, um über die Oghuzier seine Segenswünsche zu sprechen, welches denn des Oghuz namé genannt wird. Diesen Ausdruck mit jenen Segenswünschen lieset man am Schlusse von sieben verschiedenen Erzählungen, so dass man kaum weiss, was man daraus machen solle. Das Wort kann hier nicht durch Buch des Oghuz oder durch Geschichte des Oghuz übersetzt werden. Vielmehr muss man es durch Zuschrift oder durch Zueignung an die Oghuzier erklären. Es würde Geschichte des Oghuz heissen müs-

s. 402

Diez, *Denkwürdigkeiten von Asien* isimli eserinin 403. sayfasında da görülebileceği üzere Yunanlı olana "Cyklop" derken, zaman zaman da Tepegöz için de "Cyklop" ismini kullanmıştır. Bu da ilerleyen sayfalarda karışıklıklara neden olmaktadır.

Man wird aber bald hören, dass der oghuzische Cyklop nicht vom griechischen, sondern vielmehr dieser von jenem nachgeahmt worden. Wenn also der griechische ins hohe Alterthum zu setzen ist: so kann der oghuzische nicht so neu seyn, dass Dedé Korkud zu seinem Zeitgenossen gemacht werden könne, wie hier erdichtet wird; denn nach der vorhabenden Erzählung wird er nicht allein an Depé Ghöz abgeschickt, um mit

s. 403

Diez, söz konusu eserin 404. sayfasında "*Dede Korkut Tepegöz'ün Bissat tarafından öldürülmesinden sonra yepyeni neşeli şarkıları tutturmak ve hayır dileklerini dile getirmek için de çağırılmıştır*" der. Oysa metnin orijinalinde türkü değil soylama vardır. Diez, bir başka çalışmasında soylama için "*anlamlandıramadığım bu şekilde ifadeler metnin birçok yerinde geçmektedir*" demekle aslında soylamanın ne olabileceği hususunda bir fikrinin olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Feindseligkeiten zu unterhandeln, sondern er wird auch herbey geholt, um neue Freudenlieder anzustimmen und seine Segenswünsche zu ertheilen, nachdem Depé Ghöz

s. 404

Bahse konu olan eserin 411. sayfasında yer alan "*...um dessen hinterher beraubt zu werden*" ifadesi "*daha sonradan çalınabilmek için*" şeklinde çevrilmeliydi. Lakin cümlede yazılan ile kast edilen farklıdır. Bu ifade ile kast edilen "çalmak" değil "kendilerine mal edebilmektir".

menhang. Allein, wahr oder falsch! beyde Cyklopen werden einmal mit einem einzigen Auge vorgestellt, um dessen hinterher beraubt zu werden. Ricci setzt zwar noch hinzu, dass es nach vielen Zeugnissen Menschen mit einem Auge gegeben. So wahr dies seyn mag, so

s. 411

İlgili metnin tercümesinde -doğru ya da yanlış- öncelikle her iki Cyklop da daha sonradan kendilerine mal edilebilmek için tek gözle tanıtılmıştır. Her ne kadar daha sonra Ricci tek gözlü olduklarına dair birçok belge ortaya koymuşsa da bunun ne kadar gerçek olduğu bizi ilgilendirmiyor. Çünkü bunlar bizim bahsettiğimiz "Cyklop'lar" değil anlatılmak istenen daha net anlaşılabilir.

Diez, zikredilen eserin 414. sayfasında "*Tepegöz'ün gözünü yakmak ve çıkarmak için uyumasını bekler*" ifadesinden hemen sonra "*Tepegöz öyle bağırır ki dağlar yankılanır*" ifadesi kullanmıştır. Bu ani geçiş çevirmen hatası olmayıp von Diez'e ait metnin orijinalinde de aynı şekilde geçmesinden kaynaklanmaktadır.

und nahm die Zeit wahr, wo Depé Ghöz schlief, um ihm das Auge auszubrennen und auszusteichen. Depé Ghöz brüllte darob, dass die Berge wiederhallten. Hier sehen wir Ulysses mit Bissat zusammentreffen,

s. 414

İlgili bölümün tercümesinde, "*Bissat saldıran kişi konumundan kendini savunan kişi konumuna düştükten sonra Tepegöz'ün iki hizmetkârından onun yalnızca gözünden yara alabileceğini öğrenir. Bunu üzerine büyük bir bıçağı (savaş bıçağı) ocak üstünde kızdırır ve Tepegöz'ün gözünü yakmak ve çıkarmak için uyumasını bekler. Tepegöz öyle bağırır ki dağlar yankılanır*" ifadeleri yer almaktadır. Arada kalan kısımlar sanırım von Diez tarafından ya atlanmış ya da kitabın aslında buralar eksiktir.

Eserin 420. sayfasında von Diez, "peri" sözcüğünü yanlış anlamlandırmış, "peri" yerine "engel" kelimesini kullanmıştır. Ancak "engel" melek anlamındadır. Oysa Dede Korkut Kitabı'na göre doğru olan "peri" sözcüğüdür.

men Uzun binghar (lange Quelle) bekannt war. An dieser Quelle hatten sich Engel gelagert. Beym Anblicke

s. 420

Söz konusu bölüm, "orada uzun pınar adında tanınan bir su kaynağı bulunuyordu. Bu su kaynağının etrafında periler toplanmıştı. Onların bir bakışıyla koyunlar ürkmüştü. Çoban ürkmüş (sürünün önünde giden) keçiyeye vurarak tekrar sürüyü pınara doğru sürdü" şeklinde tercüme edilebilir.

Diez, "uzun pınarı" da yanlış vermiştir. "Lange quelle"- "uzun kaynak" anlamındadır. Oysa "langer brunnen" (uzun pınar) denmesi daha doğru olabilirdi.

men Uzun binghar (lange Quelle) bekannt war.

s. 420

Eserin 420. sayfasında "er begehrtedesselben" ifadesi dikkat çekmektedir. Söz konusu bu ifadesinin anlamı "aynısını yaptı" yani Diez perilerin pınar başında çiftleştiklerini ve çobanın da aynısını yaptığını ima eder. Bu da "er sah, dass die Engelmädchen sich Flügelnanden" ifadesinden anlaşılabilir.

schlug die Böcke und gieng vorwärts. Er sah, dass die Engelmädchen sich Flügel anbanden und aufflogen. Der Hirte warf seinen Reisemantel auf sie und ergriff eins von den Engelmädchen. Er beehrte desselben und flugs wohnte er ihm bey. Die Schafe fiengen wieder

s. 420

Oysa bu bölümü "çoban sırtındaki keçiyeyi çıkarıp bunların üzerine attı ve perilerden birini yakaladı. Arkasından koştu ve yakalayarak aceleyle onu arzuladı. Bu esnada koyunlar yeniden kaçışmaya başladı. Ancak çoban koyunları toparlayabilmek için peri kızının önünde koşup duruyordu" şeklinde tercüme etmemiz mümkündür.

Eserin 420. sayfasında Diez, "sarı çobanı" "bey" olarak tanıtır. Oysa gerçekte böyle bir durum söz konusu değildir.

wohnung ¹⁾). Aruz aber hatte einen Hirten, dessen Name man Konghur Kodscha sari tschoban nannte ²⁾.

s. 420

¹⁾ Sari Tschoban ist Beyname und heisst nach 'den Worten: gelber Hirte.

s. 420

Aynı sayfada "gezi seyahat ceketi" anlamına gelebilecek "reisemantel" sözcüğü kullanılmıştır. Oysa burada kepenek bilinmese de Alman kültürüne de yabancı olmayan "felt-keçe" ya da "filz- aba" sözcüklerini kullanmak yerinde olabilirdi. Ya da en basit yoldan "hirten mantel"- "çoban abası" denilebilirdi.

**Der Hirte warf seinen Reisemantel auf sie und ergriff
eins von den Engelmädchen. Er beehrte desselben und**

s.420

Diez, eserin 426. sayfasında noktalama işaretini yanlış yerde kullanmıştır. Şöyle ki:

**hat. Er stand aus dem Gezelte auf und sagte: ich habe
mich um Depé Ghöz an der Himmels Fläche gedreht
und habe ihn nicht fangen können. Bissat Kara Kaplan
trat hervor und sprach: ich habe mich um Depé Ghöz
auf den schwarzen Bergen gedreht und habe ihn nicht
fahen können. Bissat Kyghan aslan stand auf und
sprach: ich habe mich um Depé Ghöz bey der Harmo-
nie der Sphären gedreht, aber ich habe ihn nicht grei-
fen können 3). Bissat! wenn du ein Mann bist, wenn**

s.426

"Çadırda ayağa kalkarak dedi ki: Tepegöz'ün etrafını gökyüzünden çevirdim ve onu yakalayamadım. Bissat Kara Kaplan öne çıktı ve konuştu: Ben Tepegöz'ü karadağlarda çevirdim ama yakalayamadım. Bissat Kyghan Aslan ayağa kalktı ve konuştu: Ben Tepegöz'ün etrafını gök kürelerinin uyumuyla çevirdim ama onu yakalayamadım. Bissat! Eğer sen bir er isen, eğer..."

Tercümeye dikkat edilirse Bissat'tan önce nokta konmuştur. Bu şekilde Bissat sanki diğer cümlelerin başı gibi algılanmış olur. Bu da yanlış anlaşılmalara neden olur. "Bissat Kayhan Aslan ayağa kalktı" gibi.

Oysa olması gereken:

"Çadırda ayağa kalkarak dedi ki: Tepegöz'ün etrafını gökyüzünden çevirdim ve onu yakalayamadım, Bissat. Kara Kaplan öne çıktı ve konuştu: Ben Tepegöz'ü karadağlarda çevirdim ama yakalayamadım, Bissat. Kyghan Aslan ayağa kalktı ve konuştu: Ben Tepegöz'ün etrafını gök kürelerinin uyumuyla çevirdim ama onu yakalayamadım, Bissat! Eğer sen bir er isen, eğer..."

Eserin 431. sayfasında yer alan "kınlı ve kinsız kılıç" olması gereken ifade Diez tarafından "kanlı ve kansız kılıç" şeklinde okunmuş ve dolayısıyla da yanlış çevirmiştir.

D. G. Für dich giebt es keinen Tod. Hast du jene andere Höhle beschauet?

B. Ich habe sie beschauet.

D. G. Es giebt daselbst zwey Säbel, der eine ist blutig, der andere ist ohne Blut. Der blutlose hauet meinen Kopf ab. Geh hin, hole ihn, und haue meinen Kopf ab.

s. 431

Tercümede ilgili bölüm:

D.G. Artık senin için ölüm yok. Peki, şu mağarayı gördün mü?

B. Evet gördüm.

D.G. Orada birbiriyle aynı iki kılıç var. Biri kanlı, diğeri kansız. Kansız olan benim kafamı keser. Git al onu ve kafamı kes.

Eserinin 431. sayfasında yer alan Bissat'ın kendi kılıcı ikiye bölünmüş olmasına rağmen sonradan kendi kılıcını tekrar kınına sokması ile ilgili bir çeviri hatası yoktur. Bu şekilde ifade edilmiş olması Diez'in yanlış anlamış olmasından kaynaklanmaktadır.

auch diesen (den andern Säbel) nicht so ohne Umstände anzugreifen ²⁾, zog er seinen eigenen Säbel heraus und hielt ihn daran. Er theilte sich in zwey Stücke. Er gieng hin, um Holz zu holen, und hielt es an den Säbel. Auch das Holz ward in zwey Stücke getheilt. Hierauf nahm er seinen Bogen in die Hand und jener Säbel zerschlug den Bogen und die daran hängende Kette. Der Säbel fiel nun auf die Erde und ward verscharrt. Er steckte seinen eignen Säbel in die Scheide und hob ihn

s. 431

İlgili bölüm: "...kendi kılıcını çıkarır ve bunu asılı olan diğer kılıca doğru tutar. Kılıcı bir anda ikiye bölünür. Bir odun getirir ve bunu da kılıca tutar. Odun da ikiye bölünür. Bissat bunun üzerine yayını eline alır ve bunu kılıcın bağlı olduğu zincire doğru uzatır. Kılıç yayı da kendisinin bağlı bulunduğu zinciri de ikiye böler. Kılıç yere düşer ve yere gömülür. Bissat kendi kılıcını kınına sokar⁴ ve yere düşen kılıcı (diğer kılıcı) sıkıca tutup çamurdan çıkartır⁵ ve geri döner" şeklinde mümkündür.

⁴ Kendi kılıcı ikiye bölünmüş olmasına rağmen sonradan kendi kılıcını tekrar kınına sokması ile ilgili bir çeviri hatası yok. Bu şekilde ifade edilmiş çevirmen de söz konusu ifadeyi değiştirmeden olduğu gibi almıştır.

⁵ 1) Burada tabii ki kurgulanmış bir eserden bahsediyoruz. Ancak her ne kadar kurgulanmış olsa da yine de kendi içinde tutarlı olması gerekir. Kanlı kılıcın önce dokunulduğunda her şeyi kesme gibi bir özelliği vardı. Bissat, onu kendi kılıcıyla çamurdan çıkarabildiğine göre, kılıç çamura düştüğü anda, artık gücünü kaybetmiş mi oluyordu? Bu durumda kılıcın Tepegöz'ün kafasını kesmek için nasıl gücünü geri kazandığı sorusu sorgulanabilir. Muhtemelen burada yazı eksiktir.

Gerçi Diez, burada bir eksiklik olduğunu fark etmiş ve ilgili dipnotlarla kendi hatasını düzeltmeye çalışmıştır. "Burada, metinde bir şeyler eksik olmalı, çünkü kanlı olması gereken ikinci kılıcın Bissat tarafından görüldüğü ile ilgili bir şey söylenmemiştir. Ancak yine de Bissat'ın, **بوس** 'i (Türkçe'de **بوس** ile aynı anlamda) tedbir almadan eline almak istememiş olması söz konusu kılıcın bu kılıç olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zaten daha sonra kılıç sözcüğü açıkça Bissat'ın ona, odun ve yayla dokunmuş olduğu şeklinde dile getirilmiştir. Burada dokunulan kılıcın kanlı kılıç olması muhtemeldir" açıklamasının devamında "Burada tabii ki kurgulanmış bir eserden bahsediyoruz. Ancak her ne kadar kurgulanmış olsa da yine de kendi içinde tutarlı olması gerekir. Kanlı kılıcın önce dokunulduğunda herşeyi kesme gibi bir özelliği vardı. Bissat onu kendi kılıcıyla çamurdan çıkarabildiğine göre, kılıç çamura düştüğü anda, artık gücünü kaybetmiş mi oluyordu? Bu durumda kılıcın Tepegöz'ün kafasını kesmek için nasıl gücünü geri kazandığı sorusu sorgulanabilir. Muhtemelen burada yazı eksiktir" demektedir.

Eserinin 433. sayfasında:

D. G. Nun Bruder, tödte mich nicht. *)

s. 433

şeklinde bir cümle yer almaktadır. Söz konusu cümlede "nun bruder" ifadesi "şimdi kardeş" şeklinde çevrilir. Oysa ifade "nunsindwir brüder" şeklinde kullanmış olsaydı "şimdi kardeşiz" anlamı çıkardı ki, bu da doğru olandır. Diez, "şimdi kardeşiz" anlamını kaçırmış olsa gerek. Asıl dikkat çeken ise bu cümlemin sonunda yer alan dipnottur. Bu dipnotta:

***) Im Original steht eigentlich: Tödte mir nicht die Brüder. Wie dies aber an sich hier keinen Sinn hat und auch zu dem Folgenden nicht passt: so halte ich es für fehlerhaft und habe es so gelesen, wie ichs übersetze.**

s. 433

Diez, "yazının aslında denir ki: Benim kardeşlerimi öldürme (yani Tödte mir nichtdie Brüder). Ancak bunun bir manası, bir anlamı yoktur hatta takip eden cümle ile de uymamaktadır. Bu nedenle bu cümleyi hatalı buluyorum. Dolayısıyla cümleyi nasıl okuduysam öyle tercüme ettim" der.

Sonuç

Bahse konu olan hatalar incelendiğinde eserin temel çizgileri tam olarak verilmektedir. Heinrich Friedrich von Diez'in çalışmaları ile ilgili hatalarla dolu denmesi sanırım maksadını aşmış bir ifade olur. Zira ele aldığımız çalışma tarafımızca çevrilmiş ve genel olarak Diez'in çeviriyi doğru aktardığı görülmüştür. Lakin zamanın şartları da göz önünde bulundurulduğunda aslında söz konusu hataların farklı anlaşılmalardan kaynaklandığı söylemek mümkündür.

Velev ki bunları hata olarak dahi kabul etsek de Diez'in aktardığı önemli bilgilerin yanında bunların önemsiz kaldığı kanaatindeyiz. Özellikle Homer'e ait olduğu ifade edilen Cyklop ile Tepegöz'ü karşılaştırdığında öne sürdüğü bilimsel ve mantıksal işaretlerden hareketle Yunanlı Cyklop'un Oğuz Tepegöz'ünden esinlendiğini ispatlaması çok önemli bir

ayrıntıdır. Bu bakımdan Diez'in eserlerine sahip çıkılmalı ve *Denkwürdigkeiten von Asien* isimli çalışmasının tamamen Türkçeye çevrilmeli gereklidir. Söz konusu eseri çevirmek atalarımızın izini sürmek adına önemlidir ve milli bir görevdir.

KAYNAKÇA

- 📖 GÜNEŞ Hasan [2015]. "Tepegöz veya Oğuz Cyklopu", *Milli Folklor*, S. 107, ss. 161-183, Ankara.
- 📖 VON DIEZ Heinrich Friedrich [1811]. *Denkwürdigkeiten von Asien*, In *Commission der Nicolaischen Buchhandlung*.
- 📖 VON DIEZ Heinrich Friedrich [1815]. *Denkwürdigkeiten von Asien*, In *Commission der Halleschen Waisenhaus- Buchhandlung*, Berlin: und Halle.